

INNOVATIES IN TOERISME

Het waarom van het DTO-project 'Innovaties in toerisme' Op weg naar duurzaam toerisme

Er wordt door velen in de toeristisch-recreatieve sector hard gewerkt aan duurzaam toerisme. Veelal gaat het daarbij om stapsgewijze verbeteringen van bestaande voorzieningen. Intussen groeit de welvaart wereldwijd en neemt het aantal wereldbewoners nog flink toe. Zal die groei de belangrijkste productiefactoren van het toerisme (zoals natuur, ruimte, rust, veiligheid, cultuurschatten, culturele en ecologische variëteit) ongemoeid laten? Of bijten toerisme en recreatie in eigen staart?

Velen in de toeristisch-recreatieve sector vragen zich af of de stapsgewijze verbeteringen waar ze mee bezig zijn, voldoende zijn om de groeiende welvaart en de groeiende wereldbevolking bij te houden. Ook in andere economische sectoren (zoals in de chemie, in de landbouw) hebben mensen zich dat de afgelopen jaren afgevraagd, onder andere naar aanleiding van het programma Duurzame Technologische Ontwikkeling (DTO) dat in de jaren negentig door vijf ministeries werd opgezet.

Trendbreuk

In het DTO-programma gaat het om de vraag of een sector kan bijdragen aan een

trendbreuk. In het geval van het toerisme zou dat betekenen dat er op lange termijn twintig keer zo efficiënt wordt omgegaan met energie en grondstoffen. Dat is niet te halen met stapsgewijze verbeteringen. Daarvoor zijn andere manieren van werken, andere systemen, andere middelen nodig. Maar welke? Aangezien de toekomst niet te voorspellen is, zal niemand zich in een avontuur van bijvoorbeeld een heel ander vervoerssysteem storten.

Backcasten

In het DTO-programma is een methode ontwikkeld om nu kleine stappen te zetten die op lange termijn wel kunnen leiden tot andere systemen die twintig keer efficiënter zijn dan de huidige. Daarbij wordt de toekomst niet voorspeld (forecasten), maar wordt vanuit een gewenst toekomstbeeld teruggeredeneerd naar wat je nu zou kunnen doen (backcasten).

Het afgelopen jaar heeft de Nederlandse toeristisch-recreatieve sector zich in het project 'Innovaties in toerisme' gewaagd aan de DTO-methode van het backcasten. Er is dus in de toekomst gekeken om een

beeld te krijgen van de behoeften en waarden van mensen in 2050 en van de functie die toerisme en recreatie dan zou kunnen vervullen. Er is teruggeredeneerd naar nu en er zijn tien veelal al bestaande projecten gevonden waarin deze methode nu verder wordt toegepast. Daar is men bezig met de vraag: kun je in dit project nu een kleine koerswijziging maken die, zoals bij een kleine koerswijziging van een supertanker, op lange termijn grote gevolgen heeft? In ons geval gunstige gevolgen voor het gebruik van milieu, energie en grondstoffen zodat vakantiegangers over vijftig jaar nog net zo van hun vakantie(bestemming) kunnen genieten als wij nu. ■

Wat leverde het project op?

In 'Innovaties in toerisme' is een beeld gekregen van de in- en externe trends waarmee de toeristische sector de komende jaren te maken krijgt. Ook is een beeld gekregen van wat de sector zelf aan gewenste toekomstbeelden heeft. (zie schema op de achterpagina). De verkenning die in de zomer van 2000 begon heeft geleid tot een breed aanvaard beeld hoe globale ontwikkelingen in de maatschappij en in het toerisme zelf de bronnen van het toerisme beïnvloeden en veelal aantasten.

De belangrijkste waarden die sinds 1987 (VN-commissie Bruntland) zijn geformuleerd als het om een duurzame ontwikkeling gaat, vallen voor een groot deel samen met de productiemiddelen van toerisme. Dat wil zeggen: *Onder gelijkblijvende*

omstandigheden tasten externe en interne ontwikkelingen de belangrijkste bronnen van toerisme en recreatie aan.

Als uitdaging geformuleerd staat de sector nu voor de opgave om de trends die we nu zien om te buigen in nieuwe kansen voor toerisme en recreatie.

Er is een poging gedaan onder woorden te brengen wat de essentie is van wat mensen zoeken in toerisme en recreatie op het niveau van waarden. (zie schema op de achterpagina). Zo zijn er aanknopingspunten gevonden voor innovaties die niet voortborduren op bestaande ontwikkelingen, maar wel kansrijk zijn omdat ze rekening houden met de trends waar de sector de komende decennia redelijkerwijs op in zal moeten spelen. ■

INHOUD

PAG. 1
OP WEG NAAR DUURZAAM
TOERISME

WAT LEVERDE HET
PROJECT OP?

PAG. 2
SECTOR HEEFT GROTE
BETEKENIS

DE TIEN INNOVATIEVE
PROJECTEN

PAG. 3
DEFINITIE DUURZAAM
TOERISME

AANSTURING VANUIT DE
SECTOR

PAG. 4
DE PROJECTPRODUCTEN
IN VOGELVLUCHT

Sector Toerisme en Recreatie heeft grote economische en ecologische betekenis

Toerisme is een sector met een groot aantal belanghebbenden. Er is sprake van een keten die begint bij de consument en loopt via het reisbureau, de touroperator, de reis, de bestemmingsgebieden met toeristische producten en diensten tot en met de lokale bevolking die gevraagd of ongevraagd te maken krijgt met de bezoeker toerist.

Voor een klein land speelt Nederland een belangrijke rol in het toerisme. Ruim tachtig procent van de Nederlanders gaat ten minste één keer per jaar op vakantie. In totaal gaat het jaarlijks om zo'n negentien miljoen binnen- en buitenlandse vakanties. Van elke honderd gulden die de Nederlander uitgeeft, gaan er negen gulden naar vakanties en uitstapjes.

In uitgaven voor internationaal toerisme staat Nederland op de zevende plaats. In 1999 gaven we 17,9 miljard gulden uit aan buitenlandse vakanties. In Nederland zelf werd aan vakanties en recreatie 4,4 miljard gulden besteed. Voeg daarbij de 14,5 miljard gulden die buitenlanders in ons land uitgaven en zo ontstaat een beeld van het belang dat de Nederlandse toeristische en recreatieve sector vormt voor de economie. De sector zorgt voor vijf procent van de werkgelegenheid in ons land, ruim 330.000 banen waarvan een groot aantal aan de onderkant van de arbeidsmarkt. De afgelopen dertig jaar heeft het toerisme een enorme groei

doorgemaakt. Er is sprake van meer omzet, meer arbeidsplaatsen en meer toeristen. Ook internationaal behoort de toerisme-industrie, tot voor veertig jaar nog vrij onbekend, nu tot de belangrijkste economische sectoren. Momenteel is de sector goed voor 10,8 procent van de gezamenlijke nationale inkomens van alle landen. Ook vanuit het perspectief van werkgelegenheid is de reisindustrie een belangrijke sector: wereldwijd is het toerisme goed voor negen procent van de totale werkgelegenheid. Voor veel landen cq regio's is toerisme de belangrijkste bron van inkomsten.

Ook het aantal toeristen uit niet-westerse landen groeit. Een land als India, bij ons bekend als toerismebestemming, kent meer uitgaande Indiase dan inkomende westerse toeristen. De groeiende vervoer in China zal het aantal internationale toeristen explosief doen toenemen. Dit heeft gevolgen voor de nu al plaatsvindende congestie in toerismegebieden. Dat heeft consequenties voor Nederland als bestemmingsland en voor de Nederlandse toerist, of die nu in Nederland blijft of naar het buitenland gaat.

Congestie is een probleem dat in vele toeristische bestemmingsgebieden ervaren wordt. Elk gebied heeft haar eigen ecologische, economische en sociaal-culturele grenzen aan de capaciteit om toeristen te ontvangen. Verandering vanwege toerisme worden door de betrokken mensen zeker niet altijd als achteruitgang geïnterpre-

teerd. Toerisme kan een rol spelen bij gewenste ontwikkelingen in een gebied.

Toerisme beïnvloedt de culturen die het bezoekt. De rol van het toerisme moet daarbij niet worden overschat. Er zijn veel andere trends, zoals tv, reclame en commercialisering die verantwoordelijk zijn voor een cultureel veranderings- (en soms vervakkings)proces. Nu steeds meer landen hun toeristen de wereld insturen, wordt de Nederlandse rol relatief beperkter. Aan de andere kant zullen ontwikkelingen die in een kapitaalrijk land als Nederland worden geëntameerd direct en indirect altijd een voorbeeldwerking hebben.

Het blijvende belang van de beschikbaarheid van de productiemiddelen van het toerisme

Er sprake is van ernstige dilemma's in de toeristische sector. De tegenstrijdige ruimteclaims die bevolkingsgroei en toenemende welvaart veroorzaken, zijn zichtbaar. Natuurgebieden staan onder druk, klimaatverandering bedreigt aantrekkelijke vakantiebestemmingen, verkeerscongestie bemoeilijkt de vakantiemobiliteit, milieuvuiling bedreigt de kustgebieden en de kwaliteit van het water. Maar ook het toerisme zelf zet natuurlijke systemen onder druk.

De laatste decennia is in ons land en ook elders als gevolg van schaalvergroting in de landbouw en de uitbreiding van bebouwing en infrastructuur veel landschappelijke kwaliteit en regionale identiteit in dorps- en stadskernen verloren gegaan. Grote, infrastructuurle werken vormen een bedreiging voor de belevings-

waarde van het buitengebied. Maatschappelijke en economische ontwikkelingen leiden vaak tot uniformiteit. Maar toerisme en recreatie zijn juist gebaat zijn bij ruimtelijke kwaliteit en regionale en plaatselijke variëteit.

Op dit moment zouden we twee aardes nodig hebben om ons huidige productie- en consumptiepatroon verantwoord voort te zetten. Naast het behoud van natuur en soortenrijkdom op aarde is klimaatverandering een tweede argument voor de toeristenbranche om te werken aan een duurzaam toekomstperspectief.

De veranderingen in de atmosfeer als gevolg van de uitstoot van broeikasgassen zoals kooldioxide kunnen tot extreme weersomstandigheden leiden. We kunnen vaker zware sneeuwval, zware stormen of juiste extreme droogte verwachten. Het Westen zal de gevolgen (stormschade, schade aan oogst, overstromingen) waarschijnlijk kunnen opvangen, maar in ontwikkelingslanden zullen de gevolgen van het extreme weer flinke klappen toebrengen aan mens en natuur.

Wat betreft de natuur zullen bijvoorbeeld koraalriffen verbleken en sneeuwtoppen op nu nog populaire vakantiebestemmingen (Kilimanjaro) verdwijnen. Drukbezochte zonbestemmingen zullen als gevolg van hittegolven niet meer in trek zijn. 'De toerismebranche zal de consequenties hiervan duidelijk ondervinden. De toeristische sector zou de gevolgen van klimaatverandering zeer krachtig in de maatschappelijke discussie moeten brengen', zo betoogde de directeur van het Centrum voor Energiebesparing Jan Paul van Soest in een lezing in het kader van het project 'Innovaties in toerisme'.

De tien innovatieve projecten in schema waarover tijdens Groeneveld V workshops worden gehouden

	Streefbeeld	Korte beschrijving	Uitdaging	Bijdrage aan duurzaamheid	Realiseerbaarheid	Uitstraling	Leerwaarde	Initiatiefnemer	Draagvlak/Consortium
1. Duurzame ketens	Alle schakels in toerisme nemen verantwoordelijkheid voor duurzaamheid.	Nagaan door wie en op welke wijze de keten verantwoordelijk voor duurzaamheid kan worden.	Koppeling analyse en uitwerking in de praktijk.	Verbetering in natuur en milieu, kwaliteit werk, inkomsten, leefbaarheid en zeggenschap.	Project in kader Duurzame Ontwikkelingsvragen (Nederland-Costa Rica).	Groot, groot aantal schakel doen mee.	Resultaten zijn overdraagbaar, ontwikkeling educatief materiaal, website, info baliepersoneel	René van der Duim (Wageningen Universiteit) en Bureau Buiten.	Travel Unie, Ecooperation, Camino Travel.
2. Het Antillen-project	Duurzame producten en diensten in het toerisme van de Nederlandse Antillen.	Certificering van en informatie over toeristenambod keten Nederland-Antillen.	Verduurzamen totale aanbod op de Antillen.	Nadruk op ecologische duurzaamheid.	Realisering is gaande. Communicatie-uitingen te herkennen aan cactus/leguaan logo.	Breed bereik en positieve uitstraling. Ook interesse van ondernemers op Aruba.	Het is een voorbeeldproject. Wordt overdraagbaar gemaakt.	ANWB (Martine van der Zee) en departement Vomil Ned. Antillen.	Ondernemers Curaçao en Bonaire, LNV, NCDO, Travel Unie, KLM, NG-IUCN, NGO's.
3. Alpen-toerisme	Massatoerist kiest voor vakantie die milieu minder belast.	Combineren vakantie en zorg voor kwetsbaar Alpengebied.	Over vijf jaar milieuverantwoord vervoer, milieuket, Vermindering druk Alpen.	Richt zich op milieukwaliteit vervoer, verblijf, vermaak. Ook sociaal-cultureel en economisch doen mee.	Uitvoering Alpenconventie. Bedrijfsleven, overheid, particuliere organisaties doen mee.	Presentaties op beurzen, veel publiciteit reeds. Nederland belangrijk herkomstland.	Bouwt voort op eerder initiatieven rond Alpenoerisme. Zo verankering gewaarborgd.	Stichting Nederlands Alpenplatform, Martin Vitor.	ANWB, Ned. Ski Ver., Ned. Klim- en Bergsport Ver., ANWB, Travel Unie, NS-International, AlpenExpres, KNV Busvervoer, Toeristenbureaus Alpenlanden.
4. De vakantie-spiegel	Lokale bevolking profiteert ten volle van toerisme.	Bepalen behoefte lokale groepen in ontwikkeling van toerisme.	Meerbare methode ontwikkelen om wensen te realiseren.	Ecologische duurzaamheid gecombineerd met sociale en economische toekomst lokale bevolking.	Pilot is uitgevoerd. Opschaling bezig.	Groot in bestemmingsgebieden, onder toeristen en in industrie.	Formuleren van lokale behoeften is overdraagbaar en maakt participatie concreet.	Stichting Retout, Frans de Man.	SNV, NCDO, Ecooperation, lokale partners in bestemmingslanden.
5. Zeeuwse zoektochten	Een vrijetijdzone waarin materiële en immateriële belevissen te ervaren zijn.	Zeeiland als vrijetijdzone voor toeristen en Zeuween. Werken aan een beleveniseconomie.	Zeeiland biedt meer dan zon, zee en strand.	Meevroedig ruimtegebruik, Zeuween vervreemden niet. Versterking economie.	Speelt in op behoefte kwaliteitsverbetering toerisme.	Ander regio's in vergelijkbare omstandigheden zullen interesse hebben.	Voorbeeld overstap agrarische, via toeristische naar beleveniseconomie.	Gerard van Keken.	Bureau Toerisme Zeeland met toeristisch bedrijfsleven en overheid.
6. Ster, Effect Rapportage	Een gebied gaat zo om met toerisme dat het aantrekkelijk en leefbaar blijft.	Strategische Toeristische effectrapportage over positieve en negatieve effecten van toerisme.	Vaststellen van gebiedspotenties voor toerisme waarbij kwalitatieve effecten worden gekwantificeerd.	Recreatie schaad niet/ draagt bij aan economische, ecologische en sociaal-culturele duurzaamheid.	Gesprekken gaande met partijen over de uitvoerbaarheid, bijvoorbeeld gemeenten.	Methode wordt ontwikkeld waarvoor grote belangstelling bestaat in transitiegebieden.	Partijen leren zelf werken met de Ster	Bureau Buiten, Janine Caalders, Joost Hagens.	DHV, Enkele gemeenten, Duurzaam Landgebruik Winterwijk.
7. Gevlochten land	Variatie en authenticiteit in het landschap.	Vervangen prikkeldraad door ambachtelijke en regio-specifieke heggen.	Inpassing vlecht-heggen in standaardmodule.	Vergroting genetische variëteit, bescherming plant- en diersoorten, samenwerking mens en natuur.	Pioniersfase succesvol, spontane toepassingen, brede implementatie afhankelijk van financiering.	Groot. Koppeling historische, ecologische, artistieke en culturele aspecten. Concreet. Veel publiciteit.	Overal toepasbaar, lokaal na te volgen. Ook in stedelijke omgeving (tuinjes).	Stichting wAarde en Vereniging Das en Boom, Thomas van Slobbe.	Staatsbosbeheer, Dit Natuurbeheer LNV, Intratum, Landschapsbeheer Nederland, Gemeente Overbetuwe.
8. Bomen voor koeren	Schoonheidsbeleving in landschap.	Verbeteren natuurwaarden door planten bomen en struiken in langs wetlanden.	In twee jaar 48.000 bomen en struiken van inheemse herkomst planten.	Versterken natuurwaarden plateland. Behoud zeldzame soorten.	Reeds 4.200 bomen geplant en 7.000 certificaten uitgegeven.	Veel publiciteit, certificaathouders zijn betrokken, boeren die meedoen dragen het verhaal uit.	Verbinding tussen belanghebbenden landschap, boeren, recreanten, platelandbewoners, stadbewoners, landschapsvermorgers.	Stichting wAarde, Thomas van Slobbe.	Vroege Vogels, Landschapsbeheer Nederland, Koo van Zomers.
9. Eco-Label	Milieuverantwoorde toeristische accommodaties.	Profileren duurzaam product door standaardisatie Europese ecolabels.	Op één lijn krijgen van vele labels. Profileren duurzaam product.	Vermindering energieverbruik, reductie afval, vergroening inrichting.	Pilots voor Horeca, Alpen, Costa Rica gerealiseerd.	Ecolabel is belangrijkste voorwaarde voor toestandkoming duurzaam product.	In alle onderdelen van toerisme toepasbaar.	Eceat, Noor Kusters en Recroo, D.J. Verstand.	St. Milieuket, Ecotrans, Milieubarometer, ANWB, TRN, WWF, IUCN, NAP, Travel Unie, UNEP.
10. Luchtschip voor toerisme	Schoon en stil personenvervoer.	Introductie luchtschepen voor toeristevervoer (vakantiependel, stedentrips, lachtruisen).	Nieuwe vervoersmodaliteit en toepassingen. Overwinnen weerstand in bestaande structuren.	Grote winst in energieverbruik, geluidsoverlast, inbreuk op flora en fauna, gebruik ruimte en materialen.	Luchtschip is kostenefficiënt. Marktvraag is 'driver' voor bouw luchtschip en materialen. Cargolifter in aanbouw.	Veel goodwill onder publiek. Boegbeeld voor doorbreken naar duurzaamheid.	Gefundeerd aanpak nieuw product op nieuwe markt levert veel leermomenten op.	Platform Luchtschepen, Gert Hoogenrijnd en J.P. Everhard.	TU Delft, NHTV, Travel Unie, NBBB, Alpenplatform, consument (via aiship-miles).

DEFINITIES VAN DUURZAAM TOERISME

Toerisme en recreatie is duurzaam wanneer het:

- de ontplooiing van de mens en van de menselijke gemeenschap bevordert (mensenrechten, economische zelfstandigheid, culturele samenhang),
- de niet vernieuwbare bronnen van bestaan niet doet verminderen,
- de vernieuwbare bronnen van bestaan niet sneller verbruikt dan dat ze kunnen worden aangemaakt.

Natuur en milieu zijn bronnen van bestaan. In de praktijk gaat het vooral om de omgang met energie, grondstoffen, lucht, water, bodem, ruimte en de natuur.

Aansturing vanuit de sector:

Ten behoeve van een doeltreffende inrichting is aansluiting gezocht bij bestaande initiatieven.

Voor het Binnenlandse toerisme is bereid gevonden als projectgroep op te treden het Coördinatie-overleg Milieu, Toerisme en Recreatie (CMTR) waarin zitting hebben de ANWB, de heer H. Kromhout, Recroo, de heer D.J. Verstand, LNV, de heer H. Helming en de heer K. Kuijken; VROM, de heer T. Balnikker en de heer D. Brand; Toerisme & Recreatie Nederland, de heer B. Wijker en de heer E. Kuil; Nederland Schoon, mev. M. van Aggelen; VNG, mev. D. Beukema; Vereniging Dagrecreatie Nederland, de heer B. van Gool; IPO, de heer J. Lotgering; HSW, de heer W. de Vries; KNWV, de heer P. de Vries en de heer H. Bokhold, secretaris CMTR.

Voor het Uitgaand toerisme is bereid gevonden als projectgroep op te treden de Initiatiefgroep Uitgaand Toerisme van de ANVR waarin naast de ANVR (de heren G. Couvreur en P.P. van der Kaaij) zitting hebben de KLM, de heer P. Offerman; ANWB, de heer S. Schouten; IUCN, de heer W. Ferwerda; SNV, de heer M. Leijzen; NCDO, mev. P. Collette; Travel Unie, de heer N. Visser; de Nederlandse Hogeschool voor Toerisme en Verkeer, de heer T. Van Egmond; Image Travel, de heer H. Brouwer; LNV, de heer H. Eggink en de heer K. Kuijken; NS Travel, de heer R. Heeren; Alpen Platform, M. Vitor en mev. K. Olders, secretaris.

DE FASEN VAN HET PROJECT EN WAT HET OPLEVERDE

De projectfasen:	Producten uit de fasen:
<p>1. De strategische probleemverkenning geeft inzicht in de externe trends waarmee de sector te maken heeft, de ontwikkelingen in het toerisme zelf en het levert een programma van eisen op of wel: een lijst met gewenste ontwikkelingen vanuit de sector gezien.</p>	<p>Trends, Externe ontwikkelingen: Toenemende welvaart, vergroting wereldbevolking, toenemende ruimteclaims, druk op natuurgebieden, druk op cultuurschatten, klimaatverandering, afname variëteit steden en landelijke gebieden, afname kwaliteit van water en bodem, bedreiging van zee en kust, verkeerscongestie, mondiger lokale bevolking, open wereldeconomie, informatie- en communicatietechnologie</p> <p>Trends, Ontwikkelingen in toerisme: Groeï belang toerisme, groei aantal toeristen, verhoging kwaliteit toeristische producten, meer mobiliteit en vervoer, toename accommodatiebehoefte, toename toeristische activiteiten, mondiger toerist</p> <p>Program van eisen, Gewenste ontwikkelingen vanuit de sector: Economische duurzaamheid van toeristisch-recreatieve sector; economische, sociale en culturele ontplooiing van lokale gemeenschappen; culturele, stedelijke en landschappelijke variëteit; natuurbehoud en behoud biodiversiteit; afname gebruik fossiele brandstoffen en toename schone energie; toename doelmatig grondstoffengebruik; beschikbaarheid schoon water en schone lucht; mogelijkheid voor iedereen om in vrijheid en betaalbaar te recreëren en te reizen.</p>
<p>2. De stakeholdersanalyse beschrijft welke beelden bestaan bij de verschillende actoren over de duurzaamheidsproblematiek van toerisme en oplossingsrichtingen hiervan. Er ontstaat een beeld over betekenis en invloed van de verschillende actoren, bij welke initiatieven moet worden aangesloten en wie met succes bij het proces te betrekken is.</p>	<p>Welvaartsgroei gaat gepaard met toenemend gebruik van energie, grondstoffen, milieu en natuur. De toeristisch-recreatieve sector is op korte en op lange termijn sterk afhankelijk van blijvende beschikbaarheid van deze voorraden en productiemiddelen. Trendbreuken zijn nodig. De ontwikkeling van toerisme heeft op sommige plaatsen nu al ongewenste ecologische, sociaal-economische en sociaal-culturele gevolgen.</p> <p>Stakeholders bevinden zich in drie hoofdcategorieën: vervoer, verblijf en vertier.</p> <ol style="list-style-type: none"> Vervoer: 90% van de directe energie die in toerisme wordt gebruikt gaat naar vervoer en transport. Autogebruik overheerst. Touroperators signaleren vervoer als knelpunt. Zorg: gebruik fossiele brandstoffen, verkleining ruimte voor natuur. Accommodaties: groei, grotere variëteit, meer luxe, meer ruimtegebruik. Activiteiten: Groei in alle soorten activiteiten. Congestie en vervuiling. Noodzaak tot trendbreuk voelbaar. <p>De bronnen of productiefactoren voor toerisme moeten beschermd worden om het toerisme in stand te houden: cultuur, steden, zee/strand, binnenwateren, platteland, natuur, amusement, rustgebieden.</p>
<p>3. In een zogeheten atelier (een plek waar creatief gewerkt wordt) hebben vijftig vertegenwoordigers uit de sector toekomstwaarden en toekomstbeelden ontwikkeld. Uitgangspunt daarbij is zoeken naar toekomstvaste functies en behoeften die het toerisme vervult.</p>	<p>Enkele waarden die toekomstvast worden geacht:</p> <p>Sociaal: een sterke lokale gemeenschap, een actieve overheid die randvoorwaarden stelt, het monitoren van het effect van toerisme, ontmoetingen tussen lokale gemeenschappen en toeristen.</p> <p>Landschap en cultuur: ontwikkeling van het authentieke, van de diversiteit, ontmoetingen.</p> <p>Natuur: ongereptheid, variëteit, echtheid, toegang tot schaarse natuur, biodiversiteit.</p> <p>Schoonheid: esthetische beleving, architectuur.</p> <p>Genieten: gastvrijheid, zorgeloosheid, kwaliteit, variatie, attent, klant centraal, geborgenheid, veiligheid, respect, gelijkheid.</p> <p>Gezond: kuren, bewegen, zorgboerderij, onthaasten, luxe.</p> <p>Beleven: totale beleving, imaginering, afwisseling, dicht bij huis, niets moeten, geraakt worden, inspanning, spanning, zelfontplooiing, vrijheid.</p>
<p>4. Door vanuit die waarden en behoeften terug te redeneren is in workshops onderzocht welke ideeën en projecten kunnen leiden tot de toekomstbeelden en toekomstwaarden uit het atelier.</p>	<p>Uitgaand toerisme: Safarica: het naar Nederland halen van exotische attracties; analyseren en opbouwen van een duurzame keten; recreatief transport; het ontwikkelen van een formule waarin duurzaamheid centraal staat en die wereldwijd toepasbaar is; werken aan een duurzame lokale economie; realiseren van gevoel van eigenaarschap bij toeristen.</p> <p>Binnenlandse toerisme: Meervoudig gebruik industriële complexen; bevrijden landschap; het verlevting van wonen, werken en recreëren; de culturele belevenisreis; Nederland één park; het creëren van lege ruimte/experimenteeruimte; een luistercentrum om ontwikkelingen te signaleren die van belang zijn voor de toekomst van toerisme. (zie voor de concrete projecten het schema op pag. 2 en 3).</p>